

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ *ЛИТЕРАТУРА* ЗА V КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в V клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с митологията, с фолклора и с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с различаването на основните норми и ценности, характерни за традиционната общност, както и с разбирането на основни принципи и конфликти на митологичния и на фолклорния модел за света, проявени в словесни произведения. Тези културни специфики се очаква да бъдат съотнасяни с непосредствения жизнен опит на ученика.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са насочени към разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности в V клас са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<p>Различава основни ценности и норми на митокултурната (традиционната) общност.</p> <p>Определя в изучавани текстове проблеми и конфликти, специфични за митологичния и за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p> <p>Разпознава по откъс от изучавано произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение.</p> <p>Свързва имена на герои от изучавано произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението.</p> <p>Свързва изучавано произведение с името на автора, с жанра, с имена на герои от произведението, със сюжета и мотивите му.</p>

	<p>Определя начини, по които (откъс от) конкретен фолклорен и литературен текст въздейства естетически, и се обосновава чрез примери от художествения изказ.</p> <p>Самостоятелно подбира четива и използва различни информационни източници, за да изпълни конкретна изследователска задача.</p>
<p>ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ</p>	<p>Различава характерни особености на пространството и времето в изучавани митологични и фолклорни текстове.</p> <p>Различава основни персонажи на мита и основни за фолклора герои и конфликти.</p> <p>Съпоставя различни митически версии за Сътворението/Началото на света и обяснява разликите помежду им.</p> <p>Тълкува образи на света в изучавани фолклорни текстове.</p> <p>Познава значението на следните жанрове на словесността: <i>мит, вълшебна (фолклорна) приказка</i>, разпознава техни жанрови характеристики и тълкува текстове на <i>легенда, вълшебна (фолклорна) приказка, народна песен</i> съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Познава значението на понятието <i>сюжет</i>.</p> <p>Съпоставя изучаван мит и изучавана легенда, разказващи за едно и също събитие, и обяснява сходства и различия помежду им.</p> <p>Съпоставя изучавани приказки на различни народи, обяснява сходства и различия помежду им и оценява значението им за културното многообразие.</p> <p>Обяснява отношения между герои в изучаван текст.</p> <p>Различава в приказните опозиционни двойки герои различни аспекти на фолклорния образ на човека.</p> <p>Различава в изучаван художествен текст приписване на специфично човешки характеристики на животно, на предметен или на природен обект и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.</p>
<p>КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ</p>	<p>Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача.</p> <p>Създава в устна форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства.</p> <p>Създава в писмена форма разказ по зададени опори – тема, начало и/или край, с цел да: изрази творчески представи, преживявания, чувства; заинтригува възприемателя с разказваната история.</p> <p>Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или в писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: разказ по въображение, трансформиращ преразказ, разказ по зададени опори – тема, начало и/или край.</p> <p>Спазва книжовни езикови правила.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Митологичен модел за света	Различава характерни особености на митологичния модел за света. Познава значението на понятието <i>мит</i> и разпознава негови характерни черти.	МИТ
I.1. Древногръцки мит за произхода на боговете (преразказан от Петър Кърджилов)	Идентифицира в древногръцки мит за произхода на боговете подобията, разликите и конфликтите между боговете и хората. Различава основни персонажи и характерни особености на пространството и времето в древногръцки мит за произхода на боговете. Намира и извлича информация от древногръцки мит за произхода на света/на боговете с оглед на конкретна изследователска задача.	
I.2. Библейски разказ за Началото на света (преразказан или откъс от „Битие“)	Идентифицира в библейски разказ за Началото на света подобията и разликите между Бог и човека. Различава основни персонажи и характерни особености на пространството и времето в библейски разказ за Началото на света. Намира и извлича информация от библейски разказ за Началото на света с оглед на конкретна изследователска задача.	
II. Фолклорен модел за света	Различава основни ценности и норми на традиционната общност, свързани с опозицията свое – чуждо. Съпоставя отношенията между човека и традиционната общност със своя опит. Различава характерни особености на фолклорния модел за света.	
II.1. „Господ и дяволът правят света“	Разпознава жанрови характеристики на легендата „Господ и дяволът правят света“. Тълкува легендата „Господ и дяволът правят света“ съобразно конкретните проявления на жанра. Съпоставя библейския разказ за Началото на света и легендата „Господ и дяволът правят света“ и обяснява сходства и разлики помежду им. Определя в „Господ и дяволът правят света“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
II.2. „Тримата братя и златната ябълка“	Познава значението на понятието <i>вълшебна (фолклорна) приказка</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Тримата братя и златната ябълка“. Тълкува приказката „Тримата братя и златната ябълка“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Тримата братя и златната ябълка“ проблеми и конфликти, специфични	вълшебна (фолклорна) приказка сюжет

	<p>за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p> <p>Познава значението на понятието <i>сюжет</i>.</p> <p>Оценява завършека на приказката „Тримата братя и златната ябълка“ във връзка с нейния сюжет.</p>	
<p>II.3. „Златното момиче“</p>	<p>Различава характерни особености на пространството и времето в приказката „Златното момиче“.</p> <p>Различава в приказните опозиционни двойки герои от приказката „Златното момиче“ различни аспекти на фолклорния образ на човека.</p> <p>Тълкува приказката „Златното момиче“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Определя в „Златното момиче“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p>	<p>приказни опозиционни двойки герои</p>
<p>II.4. „Троица братя града градяха“</p>	<p>Разпознава жанрови характеристики на народна песен, проявени в „Троица братя града градяха“.</p> <p>Тълкува народната песен „Троица братя града градяха“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Определя в „Троица братя града градяха“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p>	
<p>II.5. Фолклорен/традиционен календар</p>	<p>Познава значението на понятието <i>ритуал</i> и на различаването делник – празник за фолклорната общност.</p> <p>Познава основни празници от фолклорния/традиционния календар: Коледа, Великден, Пасха, Курбан байрам, Гергьовден</p> <p>Самостоятелно подбира четива и използва различни информационни източници, за да изпълни конкретна изследователска задача.</p>	<p>ритуал</p>
<p>III. Различни разкази за човека и света</p> <p>III. 1 „Хайдутите“ (Хр. Ботев)</p>	<p>Разпознава основни ценности и норми на традиционната общност и разбира тяхната трансформация в „Хайдутите“.</p> <p>Различава основни герои в „Хайдутите“ и тълкува постъпките им, съотнасяйки ги с основни ценности и норми на традиционната общност, както и с личния си опит.</p> <p>Разпознава образи на народната песен, изградени в „Хайдутите“.</p> <p>Различава характерни особености на пространството и времето в „Хайдутите“.</p>	
<p>III.2. „Легенда за рома“ (откъсът с легендата от приказката, преразказана от Михаил Георгиев)</p>	<p>Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в „Легенда за рома“.</p> <p>Тълкува „Легенда за рома“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Определя в „Легенда за рома“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p>	

<p>III.3. „Главатарят, който искал да плени месечината“</p>	<p>Обяснява значението на сюжета в приказката „Главатарят, който искал да плени месечината“.</p> <p>Тълкува приказката „Главатарят, който искал да плени месечината“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Определя в „Главатарят, който искал да плени месечината“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.</p>	
<p>III.4. „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ (Ш. Перо)</p>	<p>Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“.</p> <p>Обяснява значението на сюжета в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“.</p> <p>Тълкува приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Различава в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ приписване на специфично човешки характеристики на животно и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.</p>	
<p>III.5. „Грозното патенце“ (Х. Кр. Андерсен)</p>	<p>Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в приказката „Грозното патенце“.</p> <p>Тълкува приказката „Грозното патенце“ съобразно конкретните проявления на жанра.</p> <p>Оценява завършека на приказката „Грозното патенце“ във връзка с нейния сюжет и с личния си опит.</p> <p>Различава в приказката „Грозното патенце“ приписване на специфично човешки характеристики на животно и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.</p>	
<p>III.6. Из „Похитителят на мълнии“ (Рик Риърдън): подбрани откъси от X глава</p>	<p>Различава в откъси от „Похитителят на мълнии“ характерни особености на вълшебната приказка и обяснява отношения между героите на творбата.</p> <p>Съпоставя откъси от „Похитителят на мълнии“ с древногръцки мит, с „Тримата братя и златната ябълка“ и/или с „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“, обяснява сходствата и различията между сюжетите им и оценява значението им за културното многообразие.</p>	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвиждат 17 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Трансформиращ преразказ	Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача. Спазва книжовни езикови правила.	трансформиращ преразказ
Разказ по въображение	Създава в устна и в писмена форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства. Спазва правилата на книжовния изговор, а в писмена форма – книжовни езикови правила. Поставя логическо ударение на подходящо място.	
Разказ по зададени опори: тема; начало и/или край	Създава в писмена форма разказ по зададени опори с цел да: изрази творчески представи, преживявания, чувства; заинтригува възприемателя с разказваната история. Спазва книжовни езикови правила.	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в V клас е 170 часа – 85 часа за български език (от които 17 часа за развиване на комуникативните компетентности) и 85 часа за литература (от които 17 часа за развиване на комуникативните компетентности).

Седмичният брой часове за изучаване на учебния предмет **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА** в V клас е 5 часа – 2,5 часа за български език (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности) и 2,5 часа за литература (от които 0,5 час за развиване на комуникативните компетентности).

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	37 %
За упражнения	44 %
За преговор	6%

За обобщение	6 %
За контролни и за класни работи	7 %

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60 %
Оценки от контролни и от класни работи	20 %
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	20 %

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставя превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с различните видове преразказ като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставя изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на обща културна и/или жанрова принадлежност.
Дигитална компетентност	Представя теоретични знания например за сюжет, за персонажна система чрез дигитални средства. Използва мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Планира работата си с помощта на различни видове справочни материали. Използва книги от електронни библиотеки и от други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача.
Социални и граждански компетентности	Упражнява самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или на комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на силните и слабите си страни, на своя стил на учене.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Съпоставя и различава нормите и ценностите, валидни в традиционната, във фолклорната и в съвременните общности, регламентиращи/регулиращи взаимоотношенията между индивида и общността. Съпоставя и различава историческите, митическите и фолклорните разкази и образи на света, създадени от различни общности. Изразява впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни езици – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.

